

**TA'LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH JARAYONIDA SIFATLI TA'LIMNI
TA'MINLASH - DAVR TALABI**

Dexqonova Fotimaxon Baxodirovna
Qo'qon universiteti talabasi,
Madinaxon Sobirxonovna
Qo'qon Universiteti "Ta'lim kafedrası" dotsenti

Annonatsiya. Ushbu maqola orqali ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish, o'qitish metodlarini takomillashtirish, imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilashga doir huquqiy asoslar hamda inklyuziv ta'lim muhitini yaratishning o'ziga xos tomonlari haqidagi ijtimoiy manbalarga ega bo'lish mumkin.

Kalit so'zlar. Inklyuziv ta'lim, uzluksiz ta'lim tizimi, rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar, reabilitatsiya, ijtimoiy yordam.

O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonunida "jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bola" va "nogiron bola" tushunchalariga ta'rif berilgan. Xujjatda: "Jismoniy va (yoki) ruhiy rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bola – nogironlikni belgilash uchun yetarli bo'lmagan jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) va (yoki) ruhiy nuqsonlari bo'lgan bola"; "Nogiron bola – jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) va (yoki) ruhiy nuqsonlari bo'lganligi tufayli turmush faoliyati cheklanganligi munosabati bilan ijtimoiy yordamga, himoyaga muhtoj hamda qonunda belgilangan tartibda nogiron deb topilgan bola" -kabi izohlar keltirilgan. Qonunga muvofiq nogiron bolalarning tibbiy-ijtimoiy yordam va bilim olishga bo'lgan huquqlari kafolatlangan bo'lib, tibbiy-psixologik-pedagogik komissiyaning tavsiyasi asosida hamda ota-onalar xohish-istagiga ko'ra umumta'lim yoki ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasi turini tanlash huquqiga ega [1].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yilning 1 dekabrda "Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5270-sonli farmonida Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarga muvofiq, nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan ishlarning samarali yechimlari nazarda tutilgan.

Yurtboshimizning 2019 yil 29 apreldagi "Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasi to'g'risida"gi PF-5712-sonli farmonida [4] ta'lim-tarbiya jarayoniga **individuallashtirish** tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish, o'qitish metodikalarini takomillashtirish, imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash hamda mazkur toifa har bir bolaning inklyuziv ta'lim olishiga bo'lgan huquqini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni belgilash kabi vazifalar belgilab berildi. Kontseptsiyada belgilangan vazifalar qatorda ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va matematika fanini o'qitish bilan bog'liq quyidagilar ko'zda tutilgan: "O'zbekiston Respublikasining 2030 yilga kelib, **PISA (T'e Programme for International Student Assessment)** Xalqaro miqyosda o'quvchilarni baholash dasturi reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish; uzluksiz ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash; o'qitish metodikasini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish; xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish".

Davlatimiz rahbarining 2020 yil 13 oktyabrda "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-sonli qarori mamlakatimiz ta'lim tizimida jahon standartlari asosida islohatlarning maqsadli hamda manzilli olib borilishini dolzarb masala sifatida ko'ndalang qo'ydi. Mazkur

xujjat asosida nogironligi bo'lgan shaxslarning turmush darajasi va sifatini yaxshilash, ularga tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish va rehabilitatsiyasini, ta'lim-tarbiyasini takomillashtirish, inklyuziv ta'limni kengaytirish, axborotli muhitni yaratishga qaratilgan vazifalarni amalga oshirish belgilab berilgan [4].

Sanab o'tilgan har bir xujjat yurtimizda barcha bolaga sifatli ta'limni ta'minlash kabi ijtimoiy-siyosiy vazifaning huquqiy-me'yoriy asosini tashkil etadi.

Butun pedagogika tarixi dalolat berganidek, uning ilg'or namoyondalari hamma vaqt jamiyatning ijtimoiy-tarixiy shart-sharoitlariga muvofiq insonning har tomonlama uyg'un rivojlanishini ta'minlaydigan ta'lim tamoyillari, shart-sharoitlari, omillari, metodlari, tashkiliy shakllarini belgilashga qaratilgan tadqiqotlar olib borganlar. SHu o'rinda "Ta'lim" tushunchasining ikki jihatini keltirish joizdir: bir tomondan bu ijtimoiy tajribani o'sib kelayotgan avlodga berish jarayoni, ya'ni ta'lim berish jarayoni bo'lsa, boshqa tomondan bu insonning ijtimoiy tajribani egallashi, ya'ni ta'limga yondosh tarbiya jarayonidir. Ta'limga berilgan bunday talqin zaminida uning mazmunini jamiyat taraqqiyotining omillaridan biri sifatida tushunish yotadi[3]. Ta'lim jarayoni sog'lom bola kabi rivojlanishida muammolari bo'lgan bolaga ham uning yoshi, imkoniyatlari uchun xos bo'lgan yetakchi faoliyat turlarida o'zini-o'zi namoyon qilish imkoniyatini yaratishga majbur. Bu imkoniyat ikki tomonlama jarayon sifatida belgilanadi: bir tomondan, bu jarayon fanlardan bilimlar, malakalar, aqliy faoliyat ko'nikmalarining berilishi-deb tushunilsa, ikkinchi tomondan, ularning ta'lim-tarbiya jarayonining sub'ektlari tomonidan ijobiy emotsional qabul qilinishi va ongli o'zlashtirilishi deb tushuniladi. O'quv materialini emotsional qulay muhitda o'zlashtirilishi qator omillarga bog'liqdir[4]:

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilari va jamoasining alohida ehtiyojli bolaga nisbatan tolerantlik munosabati.

2. Ota-onalar yoki alohida ehtiyojli bola yaqinlarining inklyuziv ta'limdagi bevosita maqsadli ishtiroki.

3. Inklyuziv sinf o'qituvchisining tor doiradagi mutaxassislar (logoped, defektolog, psixolog, pediatr, nevropatolog, psixiatr, rehabilitator...) bilan uzviy hamkorlikda ishlashi.

4. Inklyuziv maktab rahbari, fan o'qituvchilari, psixolog, yetakchi va boshqa xodimlarning inklyuziv ta'lim haqida ma'lumotlarga ega bo'lishi.

5. Alohida ehtiyojli bolaga sinfda o'zini qulay xis qilish imkonini beruvchi sog'lom va barqaror psixologik muhit.

Sanab o'tilgan omillar asosida inklyuziv ta'lim muhitini yaratishning o'ziga xos tomonlarini unutmazlik lozim. Ular:

-bolalar uchun barcha fanlardan o'quv materiallarini taqdim etishning optimal vizualizatsiyasiga ustuvorlik berishga ehtiyojning kattaligi;

- alohida ehtiyojli bolalarning fanlardan o'zlashtirish imkoniyatlari nutqiy rivojlanish darajasiga bog'liqligi;

-fanlardan beriladigan o'quv topshiriqlarining qiyinlik darajalarini belgilashda individualizatsiyaga tayanishning muhim shartligi;

- har bir o'quv fanni o'qitish samaradorligi tayyorlov davri mazmuni va tashkil etilishiga bog'liqligi;

-fanlardan davlat ta'lim standartlarining bajarilishini ta'minlashda fanlararo integratsiyaga tayanishning dolzarbligi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, o'zbek xalqining o'ziga xos xususiyatlari bo'lgan mehr-shafqat, o'zgalarga yordam berish, muhtojlarni qo'llab-quvvatlash kabi sifatlar yurtimizda inklyuziv ta'limning samarali tashkil etilishi hamda rivojlanishida muhim tayanch omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Ta'lim hamma uchun milliy dasturini joriy qilish masalalari" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Toshkent-2005 yil.
2. R.Shomaxmudova. "Maxsus va inklyuziv ta'lim (Halqaro va milliy tajribalar)" T., 2011
3. G.Berdiyeva. A.Shomaxmudova "Imkoniyati cheklangan bolalarni inklyuziv ta'limda o'qitish usullari" metodik qo'llanmasi. Toshkent – 2015
4. [https://lex.uz/uz/](https://lex.uz/uz/@huquqiyaxborot) @huquqiyaxborot porta